

Демидюк О.Б.

*Академія адвокатури України, адвокат, здобувач кафедри
кримінального процесу та криміналістики*

ВИДИ ЕКСТРАДИЦІЇ

Багатогранність екстрадиції, як інституту кримінально-процесуального права, зумовлює необхідність її систематизації, а також численність критеріїв її класифікації.

Класифікація екстрадиції - це розподіл всіх її різновидів, передбачених міжнародно-правовими та національно-правовими нормами, за категоріями на підставі однієї суттєвої для них ознаки (єдиної підстави) з метою встановлення їх співвідношення (подібностей та відмінностей), а також пізнання закономірностей їх зв'язку.

Не зважаючи на складність поняття «екстрадиція» та різноманіття підходів до визначення цього терміну, питанням класифікації екстрадиції в науковій літературі значної уваги не приділяється.

Разом з цим спробу провести класифікацію екстрадиції було здійснено А.К. Строгановою та О.І. Бойцовим. При цьому вказані науковці обрали різні критерії класифікації, що зумовило відмінність визначених ними видів екстрадиції.

Зокрема, на думку А.К. Строганової, класифікація екстрадиції здійснюється за наступними критеріями: суб'єктним, нормативно-правовим, цільовим (за метою) і регулятивним.

За суб'єктним критерієм, тобто залежно від громадянства особи, стосовно якої запитується видача, виділяється екстрадиція відносно: іноземного громадянина; власного громадянина; особи без громадянства; особи з подвійним громадянством.

Залежно від нормативно-правових підстав, що використовуються при розгляді запитів про видачу, екстрадицію можливо класифікувати на: екстрадицію, що здійснюється на підставі нормативно-правових актів міжнародного і національного характеру (здійснюється у випадку, коли між державами укладені відповідні договори, що регламентують процедуру екстрадиції), та екстрадицію, що здійснюється на підставі принципу взаємності (здійснюється у випадку, коли між державами відсутні міжнародні договори щодо екстрадиції, але держава, від якої надійшов запит, запевняє, що в аналогічній ситуації, цієї державою також буде здійснена видача).

Виходячи навіть з самого поняття екстрадиції, А.К. Строганова, залежно від цілі (мети), у зв'язку з якою запитується видача, виділяє: екстрадицію з метою здійснення кримінального переслідування; екстрадицію з метою здійснення правосуддя; екстрадицію з метою виконання вироку суду.

На підставі регулятивного критерію, тобто визначення прав та обов'язків сторін при здійсненні екстрадиції, виділяються: екстрадиція особи за запитом певної держави з іноземної держави та екстрадиція особи за запитом іноземної держави з іншої держави.

В цілому погоджуючись з наведеною А.К. Строгановою класифікацією екстрадиції за нормативно-правовим та цільовим критеріями, О.І. Бойцов більш широко підійшов до вибору критеріїв класифікації екстрадиції, а, отже, і до визначення її видів.

Зокрема, на думку О.І. Бойцова, за методом правового впливу екстрадицію можна поділити на обов'язкову (імперативну) та добровільну (диспозитивну, факультативну). Обов'язкова видача характеризується наступними ознаками: наявність екстрадиційного договору або угоди про взаємну видачу (за умови розумінні того, що обов'язковість видачі може мати місце навіть у відсутності відповідного договору), а також відсутність будь-яких підстав для відмови в екстрадиції. До ознак факультативної видачі О.І. Бойцов відносить: відсутність будь-яких зобов'язань екстрадиційного характеру та наявність факультативних підстав для відмови в екстрадиції, які держава, в якій запитують видачі, має право взяти до уваги, а може і не взяти. Сюди ж відносяться ситуації, в яких держава може діяти за принципом *aut dedere, aut judicare* (або видай, або засуди).

З досягненням мети екстрадиції пов'язаний її поділ на первинну та повторну. Необхідність в останній виникає тоді, коли видана особа повертається на територію держави, з якої запитуються, ухилившись від кримінального переслідування або відбуття покарання в державі, що запитувала.

Виходячи із загальнотеоретичних уявлень про механізм екстрадиційного регулювання (юридичні норми - правовідносини - акти реалізації прав та обов'язків), О.І. Бойцов розглядає екстрадицію як юридичну (абстрактну) можливість, конкретну (реальну) можливість і можливість, що перетворилася у дійсність. На підставі цього він пропонує розрізняти умовну видачу, коли наслідки прийнятого рішення виступають ще як можливі, і реальну видачу. Проходячи через всі стадії екстрадиційного регулювання, будь-який обґрунтований екстрадиційний запит врешті решт має втілитися в реальну видачу, що передбачає фактичну передачу особи під юрисдикцію сторони, що запитує. Проте іноді зустрічаються ситуації, коли за наявності підстав для задоволення екстрадиційного запиту, одночасно мають місце перешкоди для фактичної передачі особи, що підлягає видачі (наприклад, щодо особи, видача якої запитуються, державі, у якій запитують видачі, необхідно здійснити кримінальне переслідування у зв'язку з вчиненням цією особою злочину, не пов'язаного з видачею; або виконати за такий злочин покарання). За таких обставин має місце умовна видача - прийняття рішення за запитом про видачу під умовою його реального виконання після закінчення на території держави, у якій запитують екстрадиції, провадження у справі щодо іншого злочину, вчиненого особою, видача якої вимагається, або після відбуття покарання такою особою.

Залежно від строку, на який видається особа, видача злочинців може бути поділена на строкову та безстрокову. Строкова видача, що передбачає повернення особи до держави, яка її видала, не пізніше встановленого в договорі строку, отримала також назву «тимчасова видача» або «видача на час». Безстрокова ж видача, що не передбачає повернення особи до держави, що її видала, спеціальної назви не отримала, оскільки екстрадиція зазвичай такою і є. Але в протилежність тимчасовій видачі О.І. Бойцов називає її «остаточною».

Таким чином, визначення критеріїв для класифікації екстрадиції та, відповідно, розподіл її на види, дозволяє глибше зрозуміти сутність цього інституту кримінально-процесуального права, а також розглянути цю категорію з різних сторін.